

PIOTR WISZ

**DOKTORZY TEOLOGII Z ZAKRESU BIBLISTYKI
WYDZIAŁU TEOLOGICZNEGO UNIWERSYTETU
JAGIELLOŃSKIEGO WYPROMOWANI
PO II WOJNIE ŚWIATOWEJ**

W lutym 1945 r. Wydział Teologiczny Uniwersytetu Jagiellońskiego (dalej: WT UJ) w Krakowie zainaugurował swoją działalność po okupacji hitlerowskiej. Mimo ogromnych problemów wynikających z utraty części kadry wykładowców - wakowało kilka katedr - udało się poprzez zatrudnienie kilku kapłanów w charakterze zastępców profesorów i ks. prof. Aleksego Klawka przywrócić funkcjonowanie wydziału, podjąć pracę dydaktyczno-naukową i kształcić kolejne pokolenie teologów. Wkrótce okazało się, że komuniści nieprzychylnie patrzyli na wydział krakowski, torpedując na wszelkie sposoby próby jego wzmocnienia kadrowego. Między innymi nie dopuścili do utworzenia nowych katedr, nie mianowali nowych profesorów, ograniczyli liczbę asystentów, nie pozwolili starszym profesorom wykładać ze względu na ich wiek emerytalny¹. Mimo to do 1954 r., do rozwiązania wydziału przez komunistów, nadano ponad 900 magisteriów, wypromowano 188 doktorów

DR PIOTR WISZ, doktor nauk humanistycznych w zakresie historii, magister licencjusz teologii, katecheta licealny w Rzeszowie. Kontakt: petrusdrsziv@onet.pl

¹ M. Barcik, *Wydział Teologiczny Uniwersytetu Jagiellońskiego (1939-1954)*, cz. 1: (1939-1945), Kraków 2001, s. 80; tenże, *Okupacja - wyzwolenie - likwidacja*, w: *Wydział Teologiczny w Krakowie 1397-1997. Księga Jubileuszowa*, red. S. Piech, Kraków 1997, s. 203-207; A. Kubiś, *Papieski Wydział Teologiczny w Krakowie w latach 1954-1981*, Kraków 2005, s. 16-17.

teologii oraz przeprowadzono 16 habilitacji². Dla porównania, w okresie międzywojennym wypromowano 38 doktorów, przeprowadzono 17 habilitacji i 225 studentów uzyskało magisterium z teologii³.

Celem artykułu jest pokazanie wąskiego wycinka dorobku wydziału po II wojnie światowej poprzez prezentację doktoratów związanych tematycznie z Biblią.

Promotorzy prac doktorskich z biblistyki

Doktorat z teologii w oparciu o rozprawę z biblistyki napisało trzydziestu dwóch kapłanów. Jedynie tematyka moralna i historyczna cieszyła się po II wojnie światowej większym zainteresowaniem wśród doktorantów wydziału⁴. Doktoraty związane z Biblią powstały w ramach Katedry Studium Biblijnego Starego Testamentu i Katedry Nauk Biblijnych Nowego Testamentu⁵. Kapłani napisali je pod okiem kilku wykładowców.

Część prac doktorskich związana jest z Katedrą Nauk Biblijnych Nowego Testamentu. Katedra ta, mimo że w lutym 1945 r. nie wakowała, miała do 1954 r. aż trzech kierowników. Od 1910 r. kierował nią ks. Józef Kaczmarczyk (1871-1951), od 4 II 1917 r. jako profesor zwyczajny. Należał do grona zasłużonych i cenionych pracowników uniwersytetu. Odznaczony został kawalerem Krzyża Komandorskiego Orderu Odrodzenia Polski. W latach akademickich 1918/19, 1920/21, 1927/28 i 1930/31 pełnił funkcję dziekana WT UJ. Był tajnym szambelanem papieskim i kanonikiem kapituły katedralnej. Władze komunistyczne nie wyraziły zgody na

² Zob. M. Barcik, *Okupacja - wyzwolenie*, s. 206-207, 210; A. Kubiś, dz. cyt., s. 15-16; S. Piech, *Doktorzy teologii Uniwersytetu Jagiellońskiego w latach 1945-1954*, „Saeculum Christianum” 5(1998), nr 1, s. 177-209.

³ S. Piech, *Dzieje Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego w latach 1880-1939*, Kraków 1995, s. 211-212, 223-226; Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego (dalej: AUJ), sygn. WT II 263-265, Księgi magistrów Wydziału z lat 1930-1939.

⁴ Zagadnienia z teologii moralnej stały się tematem 57 doktoratów, zaś 33 prace powstały z historii Kościoła. S. Piech, *Doktorzy teologii*, s. 208.

⁵ W artykule, dla zachowania większej przejrzystości, przywołując strukturę organizacyjną WT UJ po II wojnie światowej, stosuje się określenie „katedra”, które weszło w użycie dopiero w latach pięćdziesiątych XX wieku. Wcześniej podstawową jednostką organizacyjną wydziału formalnie nazywano „seminarium”. Pojęcie „katedra” wówczas funkcjonowało w obiegu potocznym, więc w wielu archiwaliach możemy spotkać naprzemienne używanie tych słów.

jego dalsze wykłady ze względu na podeszły wiek i 1 I 1949 r. przeszedł na emeryturę⁶.

Po II wojnie światowej ks. J. Kaczmarczyk prowadził zajęcia na WT UJ z wielu zagadnień z Pisma św. Generalnie w jego gestii były wykłady związane z wprowadzaniem studentów do zagadnień nowotestamentalnych: wstęp do ksiąg Nowego Testamentu, wstęp szczegółowy do czterech Ewangelii, introdukcja szczegółowa do Dziejów Apostolskich, listów katolickich i Apokalipsy. Ponadto w roku akademickim 1945 i 1947/48 uczył kleryków pierwszego roku wstępu ogólnego do Pisma św. Drugi pakiet jego wykładów związany był z egzegezą konkretnych fragmentów Nowego Testamentu, głównie z Ewangelii: „Egzegeza wybranych ustępów z czterech Ewangelii”, „Męka Chrystusa Pana”, „Życie i działalność Jezusa Chrystusa według czterech Ewangelii (egzegeza)”. Zajmował się też osobą, działalnością i spuścizną literacką św. Pawła⁷.

Po przejściu ks. J. Kaczmarczyka na emeryturę od 1 I 1949 r. formalnie do końca roku akademickiego 1952/53 r. zajęcia z Nowego Testamentu prowadził ks. Piotr Stach (1886-1961), kapłan diecezji tarnowskiej, kierujący w okresie międzywojennym jako profesor zwyczajny Katedrą Nauk Biblijnych Nowego Testamentu na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Jana Kazimierza (dalej: WT UJK) we Lwowie⁸. Wydział powierzył mu na początku zajęcia w formie wykładów zleconych, wdrażając jednocześnie procedury związane z przekazaniem mu na stałe wakującej katedry⁹. Ostatecznie, wbrew sugestiom wydziału, w roku akademickim 1949/50 i następnych przy nazwi-

⁶ Zob. M. Jagosz, *Kaczmarczyk Józef Karol (1871-1951)*, w: *Słownik polskich teologów katolickich* (dalej: SPTK), t. 6, red. L. Grzebień, Warszawa 1983, s. 11-12; S. Piech, *Dzieje Wydziału*, s. 67-69.

⁷ AUJ, sygn. WT II 30, Spis wykładów Wydziału Teologicznego UJ w roku akademickim 1945; tamże, sygn. WT II 193-197, Karty wpisowe studentów Wydziału Teologicznego z lat akademickich 1945-1948/49; *Spis wykładów Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie: Rok akademicki 1945/46*, Kraków 1946, s. 6, 8; *Rok akademicki 1946/47*, Kraków 1946, s. 16, 18, 20; *Rok akademicki 1947/48*, Kraków 1947, s. 29, 31; *Rok akademicki 1948/49*, Kraków 1948, s. 45, 47; P. Wisz, *Kierownicy katedr Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego w latach 1945-1954*, „Resovia Sacra” 16(2009), s. 174.

⁸ Zob. L. Grzebień, *Stach Piotr (1886-1961)*, SPTK, t. 7, red. L. Grzebień, Warszawa 1983, s. 154-158; W. Urban, *Wydział Teologiczny Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie i jego znaczenie dla nauki polskiej w okresie międzywojennym oraz jej organizacji w Polsce Ludowej*, „Studia Lubaczoviensia” 1(1981), s. 31; J. Wołczański, *Wydział Teologiczny Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie 1918-1939*, Kraków 2002, s. 207.

⁹ AUJ, sygn. WT II 32, Sprawozdanie dziekanatu Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego za rok akademicki 1948/49, [Kraków].

sku ks. P. Stacha w wykazach wykładowców WT UJ widniało następujące określenie: kontraktowy zwyczajny profesor Pisma św. Nowego Testamentu. Kierował więc katedrą w charakterze zastępcy profesora¹⁰. Wydział nalegał na urzędników w Warszawie, aby powierzyli katedrę ks. P. Stachowi w charakterze profesora zwyczajnego. Niestety, działania te okazały się bezskuteczne. Nawet po zmianach dokonanych w polskim szkolnictwie wyższym na początku lat pięćdziesiątych ks. P. Stach w roku akademickim 1952/1953 dalsze wykłady prowadził jako kontraktowy samodzielny pracownik nauki¹¹.

Część zagadnień ks. P. Stach wykładał studentom trzeciego i czwartego roku kursorycznie. W roku akademickim 1949/50 tematem wykładu uczynił dla nich wstęp do listów św. Pawła i egzegezę listów św. Pawła do Tesaloniczan. W kolejnym roku wykładał wstęp do listów katolickich i Apokalipsy oraz egzegezę wybranych ustępów z Ewangelii. W roku akademickim 1951/52 realizował następującą tematykę wykładów: „Wstęp do listów pasterskich św. Pawła” i „Egzegezę listów pasterskich św. Pawła i Dziejów Apostolskich”. W roku akademickim 1952/53 wykłady pokryły się z harmonogramem z roku 1950/51. Oprócz wyżej wymienionych wykładów ks. P. Stach rokrocznie prowadził dla trzeciego roku zajęcia - wstęp do Ewangelii. Od roku akademickiego 1950/51 miał też na piątym roku wykład z palestynologii. Zagadnienia tego uczył również studentów drugiego roku w drugim i trzecim trymestrze roku akademickiego 1948/49¹². Niestety, w kwietniu 1953 r. rada wydziału z powodu choroby ks. P. Stacha powierzyła zastępczo jego wykłady ks. Władysławowi Smerece¹³.

W ostatnim roku akademickim działalności WT na UJ omawianą katedrą kierował ks. W. Smereka (1907-1983)¹⁴ jako kontraktowy samodzielny pra-

¹⁰ *Skład Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie: Rok akademicki 1949/50*, Kraków 1950, s. 11; *Rok akademicki 1950/51*, Kraków 1952, s. 9.

¹¹ *Uniwersytet Jagielloński w Krakowie. Skład osobowy. Rok akademicki 1952/53*, Kraków 1953, s. 46.

¹² AUJ, sygn. WT II 197-201, 204-206, 209-211, Karty wpisowe studentów Wydziału Teologicznego z lat akademickich 1948/49-1952/53; tamże, sygn. S III 853-854, Spisy wykładów Wydziału Teologicznego z lat akademickich 1950/51-1951/52; P. Wisz, dz. cyt., s. 176.

¹³ AUJ, sygn. WT II 19, Protokół posiedzenia Rady Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego (dalej: Protokół RWT UJ) z 16 IV 1953 r.

¹⁴ Zob. S. Piech, *Władysław Smereka (1907-1983)*, w: *Złota Księga Papieskiej Akademii Teologicznej*, red. S. Piech, Kraków 2000, s. 527-530; G. Ryś, *Smereka Władysław (1907-1983)*, SPTK, t. 8, red. J. Mandziuk, Warszawa 1995, s. 540-542.

ownik nauki¹⁵. Całość zagadnień katedry, jak wspomniano, zaczął wykładać już w poprzednim roku akademickim. Z wydziałem kapłan ten związał się jako młodszy asystent przy obu katedrach Pisma św. od 1947 r. Wykładał klerikom starożytności biblijne (archeologię biblijną) oraz uczył ich języka hebrajskiego i języka greckiego¹⁶. W 1953 r. sfinalizował swój przewód habilitacyjny na podstawie rozprawy *Tło i przebieg procesu Chrystusa Pana*, który z racji zniesienia przez państwo habilitacji w polskim szkolnictwie wyższym miał charakter prywatny¹⁷.

Ks. W. Smereka, podobnie jak jego poprzednik, wykładał Nowy Testament dla studentów trzeciego i czwartego roku kursorycznie w wymiarze trzech godzin tygodniowo. Oprócz tego trzeciemu rokowi przybliżył wstęp ogólny do Nowego Testamentu¹⁸. Po rozwiązaniu WT na UJ nie podjął wykładów w Akademii Teologii Katolickiej (dalej: ATK) w Warszawie.

Część prac doktorskich z zakresu biblistyki powstała w ramach Katedry Studium Biblijnego Starego Testamentu. W lutym 1945 r., po wznowieniu wykładów, katedra wakowała. Jej dotychczasowy kierownik, ks. Józef Archutowski, zginął w powstaniu warszawskim 31 VIII 1944 r. pod gruzami kościoła i klasztoru Sióstr Sakramentek. Rada wydziału 16 II 1945 r. powierzyła wykłady ze Starego Testamentu jako zlecone, zaś 23 III 1945 r. pełnienie obowiązków kierownika katedry ks. Eugeniuszowi Królowi, docentowi Pisma św. Nowego Testamentu¹⁹.

Od roku akademickiego 1945/46 Katedrą Studium Biblijnego Starego Testamentu na WT UJ kierował ks. prof. zwyczajny Aleksy Klawek (1890-1969), naukowiec, który w okresie międzywojennym był kierownikiem Katedry Nauk Biblijnych Starego Testamentu na WT UJK we Lwowie²⁰. Wykłady

¹⁵ *Kronika Uniwersytetu Jagiellońskiego za lata akademickie 1945/1946-1955/1956*, Kraków 1971, s. 55; *Uniwersytet Jagielloński w Krakowie. Skład osobowy. Rok akademicki 1953/54*, Kraków 1954, s. 42, 44.

¹⁶ AUJ, sygn. S III 853-854, Spisy wykładów Wydziału Teologicznego z lat akademickich 1950/51-1951/52; *Spis wykładów [...] Rok akademicki 1948/49*, s. 42; *Rok akademicki 1949/50*, s. 31.

¹⁷ S. Piech, *Władysław Smereka*, s. 529.

¹⁸ AUJ, sygn. WT II 209-210, Karty wpisowe studentów Wydziału Teologicznego z roku akademickiego 1953/54.

¹⁹ AUJ, sygn. WT II 18, Protokoły RWT UJ z: 16 II 1945 r., 23 III 1945 r.

²⁰ Zob. J. Szczepaniak, *Aleksy Klawek (1890-1969)*, w: *Złota Księga*, s. 489-495; L. Grzebień, *Klawek Aleksy (1890-1969)*, SPTK, t. 6, s. 68-77; B. Szier-Kramarek, *Klawek Aleksy*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 9, Lublin 2002, kol. 88-89; J. Wolczański, dz. cyt., s. 191-205.

niał na pierwszym, drugim i trzecim roku oraz w roku akademickim 1945/46 na czwartym. Wykładał wstęp do Pisma św., wstęp filologiczny do ksiąg biblijnych Starego Testamentu, prowadził zajęcia z palestynologii, uczył też studentów pierwszego roku w roku akademickim 1947/48 języka hebrajskiego. Część zajęć miała charakter kursorycznych, co pokazano w tabeli poniżej.

Tabela 1: Wykłady kursoryczne ks. A. Klawka na WT UJ w latach 1945-1954.

Rok akademicki Rok studiów	Tytuł wykładu	Trymestr Semestr
1945/46, II-III-IV	Historia Objawienia (1 godz.)	trymestr I-III
	Egzegeza psalmów (2 godz.)	trymestr I-III
1946/47, II-III	Egzegeza Pentateuchu (2 godz.)	trymestr I-II
	Lektura proroków (1 godz.)	trymestr I-II
	Księgi dydaktyczne Starego Testamentu (2 godz.)	trymestr III
	Egzegeza Księgi Joba (1 godz.)	trymestr III
1947/48, II-III	Interpretacja psalmów (3 godz.)	trymestr I-III
1948/49, II-III	Biblia w świetle historii i archeologii (2 godz.)	trymestr I-III
	Działalność proroków (1 godz.)	trymestr I-III
1949/50, II-III	Księga Psalmów (3 godz.)	trymestr I-II
	Księga Mądrości (3 godz.)	trymestr III
1950/51, II-III	Księga Genesis (3 godz.)	semestr I
	Księgi historyczne Starego Testamentu (3 godz.)	semestr II
1951/52, II-III	Księga Psalmów (3 godz.)	semestr I
	Księga Mądrości (3 godz.)	semestr II
1952/53, II-III	Księga Genesis (3 godz.)	semestr I
	Księgi historyczne Starego Testamentu (3 godz.)	semestr II
1953/54, II-III	Interpretacja Psalmów (3 godz.)	semestr I
	Interpretacja proroków (3 godz.)	semestr II

Źródło: AUJ, sygn. WT II 194-200, 202-204, 207-209, Karty wpisowe studentów Wydziału Teologicznego z lat akademickich 1945/46-1948/49, 1953/54; tamże, sygn. S III 853-854, Spisy wykładów Wydziału Teologicznego z lat akademickich 1950/51-1951/52; P. Wisz, dz. cyt., s. 179.

Tematyka prac doktorskich

Trzydziestu dwóch kapłanów doktoryzowało się z Biblii. Dwanaście dySSERTACJI dotyczyło zagadnień związanych ze Starym Testamentem. Tematyka Nowego Testamentu to dziewiętnaście prac doktorskich. Jedna rozprawa doktorska odwoływała się zarówno do Starego, jak i Nowego Testamentu. Napisał ją ks. Karol Kołtuń Dłopolski – *Symbolika ksiąg proroczych Starego i Nowego Testamentu ze szczególnym uwzględnieniem literatury apokaliptycznej*. Poniżej w tabeli podano najważniejsze informacje o pracach doktorskich z zakresu biblistyki powstałych po II wojnie światowej na WT UJ.

Tabela 2: Prace doktorskie z zakresu biblistyki na WT UJ po II wojnie światowej.

Lp.	Nazwisko i imię	Nr w księdze promocji ²¹	Temat rozprawy	Promotor formalny ²²	Data promocji
1	Badawika Teodor Wiktor	10618	Listy św. Piotra Apostoła (ss. 365, 1nlb).	Piotr Stach	24 XI 1951
2	Baksik Sylwester	10502	Księga Judyty. Wstęp ogólny, tłumaczenie z oryginału greckiego Septuaginty z komentarzem egzegetycznym oraz wstęp szczegółowy z obszerniejszym uwzględnieniem problemu historyczno-geograficznego (ss. 233).	Władysław Wicher	21 X 1950
3	Curyło Ludwik	10329	Wskreszenia w Ewangeliach.	Władysław Wicher	30 VI 1949
4	Dąbrowski Stanisław	10748	Proroctwo Micheasza – przekład i komentarz.	Aleksy Klawek	14 X 1954
5	Dowsilas Józef	10234	Patriotyzm według Nowego Testamentu (ss. 98, 2 nlb).	Józef Kaczmarczyk	23 X 1948

²¹ AUJ, sygn. S II 524, Liber promotionum Universitatis Jagellonicae 1932-1966.

²² Nie zawsze nazwisko promotora formalnego występujące na dyplomie było równoznaczne z personaliami naukowca, pod kierunkiem którego powstawała praca doktorska.

6	Drozd Jan Gerard SDS	10188	Saduceizm i epikureizm.	bp Michał Godlewski	12 VI 1948
7	Gliński Kazimierz Efrem OP	10020	Studia nad bojażnią Bożą w Starym Testamencie. Terminologia bojaźni Bożej w Starym Testamencie (ss. 111, 1 nlb).	Aleksy Klawek	3 VII 1946
8	Gryglewicz Feliks	10287	Pierwsza Księga Machabejska. Wstęp, przekład i komentarz.	Tadeusz Glemma	11 V 1949
9	Grzybek Stanisław	10260	Księga Estery. Przekład i komentarz (ss. 263, 6 nlb).	Tadeusz Glemma	14 II 1949
10	Haratym Edward SI	10495	Księga Daniela. Wstęp – nowy przekład – komentarz (ss. V, 183).	Jan Krze- mieniecki	7 VII 1950
11	Kłoniecki Felicjan	10033	Gody syna królewskiego (Mt 22, 2-14) i Wieczera Wielka (Łk 14, 16-24). Tożsamość czy podobieństwo? Studium krytyczno-literackie (ss. VIII, 108).	Aleksy Klawek	9 XI 1946
12	Kołuń Dłopolski Karol	10289	Symbolika ksiąg proroczych Starego i Nowego Testamentu ze szczególnym uwzględnieniem literatury apokaliptycznej (ss. III, 152).	Władysław Wicher	17 V 1949
13	Komasa Michał	10722	Komentarz drugiego listu św. Pawła do Koryntian (ss. 307, 7 nlb).	Aleksy Klawek	30 VI 1954
14	Kos Jan	10588	List św. Jakuba i św. Judy. Wstęp – nowe tłumaczenie – komentarz (ss. 136).	Piotr Stach	30 VI 1951
15	Lachowski Józef	10691	Męka Pana Jezusa na podstawie św. Marka z uwzględnieniem pozostałych Ewangelii. Tłumaczenie, komentarz rozdz. XI-XVI (ss. 163).	Piotr Stach	15 VII 1952
16	Lesiak Władysław	10276	Błogosławieństwa w Kazaniu na Górze (Mt 5, 1-12; Łk 6, 17-23) (ss. VII, 94).	Władysław Wicher	18 III 1949

17	Maciaszek Józef	10663	Listy św. Jana Apostoła. Wstęp – przekład – komentarz.	Piotr Stach	1 VII 1952
18	Marklowski Konrad	10202	Księga Koheleta. Wstęp, tłumaczenie i komentarz.	Józef Kaczmarczyk	28 VI 1948
19	Mróz Józef	10623	Pierwszy list św. Pawła Apostoła do Tymoteusza. Wstęp, nowy przekład i komentarz (ss. 174, 1 nlb).	Piotr Stach	28 V 1951
20	Naumczyk Antoni CM	10702	Księga Sędziów. Wstęp, przekład, komentarz (ss. 275, 4 nlb, 2 mapy).	Aleksy Klawek	12 XII 1953
21	Nowakowski Henryk Stefan	10704	Nauka o aniołach w Nowym Testamencie. Rozprawa z zakresu teologii biblijnej (ss. XIII, 197, 1 nbl).	Aleksy Klawek	12 XII 1953
22	Papier Stanisław	10200	Idea Boga-Króla w Psalmach (ss. III, 113, 1 nlb).	Józef Kaczmarczyk	28 VI 1948
23	Perkowski Leonard	10572	Kościół jako ciało mistyczne Chrystusa na podstawie listów św. Pawła (ss. VII, 156, 3 nbl).	Piotr Stach	16 VI 1951
24	Peter Michał Kazimierz	10703	Księga prorocत्व Malachiasza. Przekład i komentarz.	Aleksy Klawek	12 XII 1953
25	Rak Romuald	10652	Muzyka Starego Testamentu.	Piotr Stach	19 VI 1952
26	Rzepka Tomasz	10608	Introdukcja, tłumaczenie i komentarz Listu do Efezjan (ss. 127).	Piotr Stach	11 X 1951
27	Stefaniak Ludwik CM	10730	Zmartwychwstanie Chrystusa i wiernych w listach św. Pawła (ss. 124, 1 nlb).	Władysław Smereka	13 IX 1954
28	Tokarz Michał	10255	List św. Pawła do Galatów (ss. 142).	Jan Krzemieniecki	26 I 1949
29	Turkowski Stanisław	10690	Św. Pawła Apostoła List do Tytusa i Drugi List do Tymoteusza. Wstęp, nowy przekład z oryginału greckiego i komentarz (ss. IX, 176, 2 nlb).	Piotr Stach	15 VII 1952

30	Woronowski Franciszek	10743	Komentarz do listów św. Pawła do Kolosan i do Filemona z uwzględnieniem kwestii teologicznych i społecznych.	Władysław Smereka	13 X 1954
31	Wójtowicz Stanisław	10535	Dwa listy św. Pawła do Tesaloniczan ze specjalnym uwzględnieniem kwestii eschatologicznej (ss. 181, 1 nlb).	Piotr Stach	19 III 1951
32	Zwierz Jan	10732	Ewangelia wg św. Marka bez Męki Pańskiej. Przekład z tekstu greckiego i komentarz (ss. VIII, 231).	Władysław Smereka	30 IX 1954

Źródło: S. Piech, *Doktorzy teologii*, s. 181, 183-186, 188-189, 191-198, 200, 202-203, 205-206.

Większość prac doktorskich stanowiły tłumaczenia z języków oryginalnych wraz z komentarzem wybranych ksiąg biblijnych. Z Nowego Testamentu przetłumaczono i opatrzone komentarzem Ewangelię wg św. Marka. Uczyniło to dwóch kapłanów. Ks. Józef Lachowski napisał rozprawę nt. *Męka Pana Jezusa na podstawie św. Marka z uwzględnieniem pozostałych Ewangelii. Tłumaczenie, komentarz rozdz. XI-XVI*, zaś pozostałe rozdziały zostały przetłumaczone i opatrzone komentarzem przez ks. Jana Zwierza. Z pozostałych ksiąg Nowego Testamentu przetłumaczono z komentarzem lub opracowano komentarz do siedemnastu listów (Ef, Flm, Ga, Jk, Jud, 1-3 J, Kol, 2 Kor, 1-2 P, 1-2 Tes, Tt, 1-2 Tm). Listy apostołskie stały się tematyką prac doktorskich dziesięciu kapłanów. Jeden z piszących opracował trzy listy Jana, pięciu po dwa listy. W przypadku samych komentarzy warto przywołać najobszerniejszy, liczący ponad trzysta stron, do 2 Listu św. Pawła do Koryntian autorstwa ks. Michała Komasy. Pozostałe dysertacje podejmowały różne zagadnienia z Nowego Testamentu. Opracowano wówczas między innymi pojęcie patriotyzmu w oparciu o pisma Nowego Testamentu, zagadnienia: zmartwychwstania Chrystusa i wiernych oraz Kościoła jako Mistycznego Ciała Chrystusa na podstawie Listów św. Pawła, problematykę wskrzeszenia w Ewangeliach, angelologię Nowego Testamentu. Szczegółowej analizie poddano błogosławieństwa w Kazaniu na Górze oraz jako studium krytycznoliterackie opracowano zagadnienie: *Gody syna królewskiego (Mt 22, 2-14) i Wieczera Wielka (Łk 14, 16-24) Tożsamość czy podobieństwo?*

Z kanonu Starego Testamentu przetłumaczono z komentarzem osiem ksiąg (Dn, Est, Jdt, Koh, 1 Mch, Ml, Mi, Sdz). Ponadto doktorzy opracowali zagadnienia idei Boga-Króla w Psalmach, bojaźni w Starym Testamencie, wpływu epikureizmu na saduceizm i muzyki w Starym Testamencie.

Dalsze losy doktorów teologii z zakresu biblistyki

Wypromowani doktorzy teologii z zakresu biblistyki udowodnili, że zdobyta przez nich na wydziale krakowskim wiedza wystarczyła, aby w przyszłości mogli podjąć wyzwanie jako wykładowcy zarówno na wydziałach teologicznych polskich uczelni, jak i w seminariach diecezjalnych i zakonnych. Warto więc przybliżyć karierę naukową przynajmniej kilku z nich. Z biblistów wypromowanych po II wojnie światowej przez UJ dwóch w trakcie promocji doktorskiej było pracownikami wydziału. Pierwszym chronologicznie był o. Kazimierz Efrek Gliński OP (1910-1953). Już w okresie międzywojennym, w latach 1937-1939, wykładał w Kolegium Filozoficzno-Teologicznym Dominikanów w Warszawie. W czasie II wojny światowej uczył w Krakowie w Kolegium Filozoficzno-Teologicznym Dominikanów, w Metropolitalnym Seminarium Duchownym, w Częstochowskim Seminarium Duchownym i u salwatorianów. Po wyzwoleniu pracował na wydziale jako asystent wolontariusz, a następnie od kwietnia 1945 r. był starszym asystentem przy obu katedrach Pisma św. Po obronie doktoratu jeszcze przez rok prowadził zajęcia na WT UJ. Z polecenia przełożonych zakonnych zrezygnował, prowadząc jedynie wykłady u dominikanów i w Seminarium Duchownym w Łodzi. Klerycy podkreślali, że wykłady i ćwiczenia zawsze prowadził w sposób zajmujący. Angażował się w wiele przedsięwzięć kościelnych, między innymi był notariuszem w procesach beatyfikacyjnych królowej Jadwigi, s. Celine Borzęckiej i s. Urszuli Ledóchowskiej. Zmarł w wyniku wypadku 31 X 1953 r. Jest autorem siedemdziesięciu publikacji, głównie recenzji, artykułów w „Ruchu Biblijnym i Liturgicznym” i kilku skryptów²³.

Drugim pracownikiem, który obronił doktorat, będąc asystentem na WT UJ, był ks. Stanisław Grzybek (1915-1998). Należał do najwybitniejszych biblistów polskich drugiej połowy XX wieku. Od 1 XII 1946 r. został w miejsce ks. Karola Wojtyły, który podjął studia za granicą, młodszym asystentem przy katedrach Dogmatyki Szczegółowej oraz Historii Dogma-

²³ Z. Mazur, *Gliński Efrek Kazimierz Felicjan (1910-1953)*, SPTK, t. 5, red. L. Grzebień, Warszawa 1983, s. 447-449; M. Barcik, *Wydział Teologiczny*, s. 84, 86, 94-95, 99.

tów i Patrologii²⁴. Po doktoracie nadal pracował na wydziale. Uczył studentów języka hebrajskiego i greckiego. W wyniku redukcji etatów w 1951 r. przestał być asystentem. Wykładał nadal język hebrajski w ramach godzin zleconych. W 1953 r. uzyskał habilitację, która w świetle ówczesnych realiów prawnych miała charakter prywatny. W roku akademickim 1953/54, gdy ks. Władysława Smerekę mianowano kierownikiem Katedry Nauk Biblijnych Nowego Testamentu, ponownie został asystentem, tym razem przy obu katedrach Pisma św. Po likwidacji przez komunistów WT na UJ podjął wykłady w nowo utworzonej ATK w Warszawie. W 1957 r. wraz z innymi wykładowcami krakowskimi zrezygnował z zajęć w Warszawie. Wykładał w Krakowie w Częstochowskim Seminarium Duchownym, w seminariach u cystersów, paulinów i dominikanów. Krótko prowadził zajęcia zlecone na KUL. Związał się Wydziałem Teologicznym w Krakowie, który był, wedle władz kościelnych, prawowitym spadkobiercą i kontynuatorem rozwiązanego w 1954 r. WT na UJ. Po przekształceniu go w Papieski Wydział Teologiczny został jego dziekanem, a z chwilą ustanowienia Papieskiej Akademii Teologicznej (1981) pierwszym dziekanem działającego w ramach uczelni Wydziału Teologicznego. W latach 1955-1981 był redaktorem czasopisma „Ruch Biblijny i Liturgiczny”. W 1965 r. powrócił na ATK w Warszawie jako kierownik Katedry Teologii Biblijnej. Pełnił tam trzykrotnie funkcję dziekana. Ks. prof. S. Grzybek był pierwszym rektorem nowo założonego Instytutu Teologicznego w Częstochowie. W Krakowie wypromował 156 magistrów, 31 licencjuszów i 18 doktorów. Na uczelni warszawskiej pod jego kierunkiem powstało 85 prac magisterskich i 18 doktorskich. Pokażna część jego dorobku naukowego dotyczy egzegezy i teologii biblijnej Starego Testamentu, hermeneutyki i metodologii biblijnej. Część swoich publikacji poświęcił zastosowaniu wiedzy biblijnej w liturgii i duszpasterstwie. Odwoływał się często do piśmiennictwa teologicznego dawnych biblistów polskich. Napisał wiele sprawozdań i recenzji dzieł autorów krajowych i zagranicznych, homilii i rozważań biblijnych oraz jest współautorem bibliografii biblijnej za lata 1931-1965. Jego dorobek naukowy zamknął się w ponad 450 publikacjach²⁵.

Do grona wybitnych biblistów należał kapłan diecezji częstochowskiej, Feliks Gryglewicz (1909-1991). Po doktoracie podjął pracę naukową na

²⁴ AUJ, sygn. WT II 18, Protokół RWT UJ z 8 XI 1946 r.

²⁵ J. Mandziuk, *Stanisław Grzybek (1915-1998)*, SPTK, t. 9, red. J. Mandziuk, Warszawa 2006, s. 201-209; M. Kołodziejczyk, *Profesorowie i wykładowcy Częstochowskiego Seminarium Duchownego w Krakowie*, „Częstochowskie Studia Teologiczne” 2(1974), s. 177, 179; S. Matras, *Stanisław Wilhelm Grzybek (1915-1998)*, w: *Złota Księga*, s. 551-555.

KUL. Wkrótce został kierownikiem nowo utworzonej Katedry Archeologii Biblijnej (1956), a po habilitacji w 1957 r. kierownikiem Katedry Egzegezy Nowego Testamentu. W 1968 r. był już profesorem nadzwyczajnym, a od 1973 profesorem zwyczajnym. W 1976 r. otrzymał Katedrę Egzegezy Ksiąg Narracyjnych Nowego Testamentu. Ks. F. Gryglewicz pełnił na KUL wiele funkcji społecznych, między innymi był dyrektorem Konwiktu Księży Studentów KUL (1952-1956), redaktorem „Roczników Teologiczno-Kanonicznych” (1955-1965), przewodniczącym Komisji Wydawniczej Encyklopedii Katolickiej (1966-1970). Jest promotorem 16 prac doktorskich oraz 60 magisterskich i licencjackich z zakresu nauk biblijnych. W swoich badaniach naukowych zajmował się polską bibliografią biblijną, przekładem Ewangelii oraz Dziejów Apostolskich, pisał specjalistyczne monografie o tematyce biblijno-społecznej osadzone w realiach środowiska staro i nowotestamentalnego oraz pozabiblijnego. Na uwagę zasługują artykuły związane z Qumran. Opracował wiele haseł do *Encyklopedii katolickiej*, zajmował się licznymi opracowaniami prac zbiorowych²⁶.

Karierę naukową zrobił ks. Michał Peter (1922-1982). Od 1953 r. był wykładowcą w Seminarium Duchownym w Poznaniu, później został profesorem Papieskiego Fakultetu Teologicznego w Poznaniu. Pełnił tam funkcję dziekana w latach 1971-1974 i 1978-1981. Wykładał też w seminariach u chrystusowców (1956-1966), karmelitów (1962-1965) oraz krótko u oblatów w Obrze, w Gościkowie-Paradyżu i w ATK w Warszawie. Habilitował się w 1974 r. w ATK w Warszawie w oparciu o pracę *Problem Melchizedeka w Genesis XIV*. Należał do Komisji Episkopatu ds. Nauczania Katolickiego i do Komisji Naukowej. Jest autorem ponad 180 publikacji. Niestety, śmierć w wypadku samochodowym przerwała dalszą karierę naukową biblisty²⁷.

Kolejny doktor wypromowany przez WT UJ, ks. Ludwik Walenty Stefaniak CM (1930-1972), był docentem i kierownikiem Katedry Archeologii Chrześcijańskiej na ATK w Warszawie. Wcześniej, w latach 1945-1961 pracował w Instytucie Teologicznym Księży Misjonarzy w Krakowie jako wykładowca archeologii biblijnej i języka hebrajskiego. Jest autorem ponad stu publikacji²⁸.

Kolejni doktorzy podjęli wykłady z biblistyki w seminariach duchownych diecezjalnych i zakonnych. Znaczną część swojego życia poświęcił eduka-

²⁶ J. Mandziuk, S. Urbański, *Gryglewicz Feliks (1909-1991)*, SPTK, t. 8, s. 202-209; M. Miłkołajczak, *Ks. Feliks Gryglewicz (21 IX 1909-26 XI 1991)*, „Częstochowskie Wiadomości Diecezjalne” 66(1992) nr 6-7, s. 175-176.

²⁷ J. Mandziuk, B. Poniży, *Peter Michał (1922-1982)*, SPTK, t. 8, s. 453-458.

²⁸ S. Janaczek, *Stefaniak Ludwik Walenty (1930-1972)*, SPTK, t. 7, s. 167-171.

cji przyszyłych kapłanów diecezjalnych ks. Felicjan Kłoniecki (1909-1990). Był wieloletnim wykładowcą egzegezy Nowego Testamentu (1945-1947, 1953-1990) i teologii pastoralnej (1953-1966) w Seminarium Duchownym w Gnieźnie oraz nauk biblijnych Starego i Nowego Testamentu w Seminarium Duchownym w Poznaniu (1947-1953). Wykładał także w Instytucie Wyższej Kultury Religijnej w Poznaniu (1948-1950) i w Gnieźnie (1949-1951). Dane mu było pełnić funkcję rektora Seminarium Duchownego w Gnieźnie (1954-1956). Jest autorem 164 publikacji²⁹.

Salwatorianin Jan Gerard Drozd (1914-1996) był wykładowcą między innymi Pisma św. i literatury polskiej w Seminarium Duchownym w Nysie (1951-1961), egzegezy Nowego Testamentu w seminarium we Wrocławiu (1958-1968). Wykładał też u salwatorianów w Bagnie³⁰. Ks. Michał Komasa (1914-1996) w latach 1957-1980 wykładał egzegezę Nowego Testamentu w Częstochowskim Seminarium Duchownym w Krakowie³¹.

Inny doktor teologii z zakresu biblistyki, ks. Sylwester Baksik (1900-1964), zaangażował się w zajęcia z wstępu i z egzegezy Nowego Testamentu w Seminarium Duchownym we Wrocławiu (1952-1955)³². Ks. Konrad Markłowski (1912-1990) od 1958 r. wykładał nauki biblijne w Śląskim Seminarium Duchownym. Zajmował się głównie Księgą Eklezjastesa, księgami proroków mniejszych oraz psalmami³³. Ks. Stanisław Wójtowicz (1912-1984) był wykładowcą Starego i Nowego Testamentu w Seminarium Duchownym we Wrocławiu (1951-1953). Następnie przez dwadzieścia lat wykładał teologię pastoralną klerykom w Tarnowie i u sercanów w Stadnikach (1963-1964). Wybudował kościół w Błoniu koło Tarnowa i dwa kościoły w Bochni. Jest autorem siedemdziesięciu publikacji, głównie z teologii pastoralnej³⁴. Jezuita Edward Haratym (1917-1992), jeszcze przed uzyskaniem doktoratu, z braku profesorów prowadził zajęcia z teologii dogmatycznej w studium zakonnym w Nowym Sączu (1944-1946). Od 1950 r. wykładał Pismo św., teologię biblijną i język hebrajski u jezuitów w Krakowie (1950-1952), a następnie w Warszawie (1952-1979). Zapisał też krótki epizod jako wykładowca w Seminarium Duchownym we Włocławku³⁵. Ks. Stanisław Papier (1919-2003) po doktoracie został wykla-

²⁹ M. Wolniewicz, *Kłoniecki Felicjan (1909-1990)*, SPTK, t. 8, s. 278-280.

³⁰ A. Kielbasa, J. Mandziuk, *Drozd Jan Gerard (1914-1996)*, SPTK, t. 9, s. 160.

³¹ S. Urbański, *Komasa Michał (1914-1996)*, SPTK, t. 9, s. 296.

³² J. Mandziuk, *Baksik Sylwester (1900-1964)*, SPTK, t. 5, s. 62.

³³ A. Dreja, *Markłowski Konrad (1912-1990)*, SPTK, t. 8, s. 381.

³⁴ B. Kumor, *Wójtowicz Stanisław (1912-1984)*, SPTK, t. 8, s. 636-639.

³⁵ L. Grzebień, *Haratym Edward (1917-1992)*, SPTK, t. 8, s. 213.

dowcą Pisma św. i języków biblijnych w Seminarium Duchownym w Kielcach (1948-1960). Jest autorem dziesięciu kazań we „Współczesnej Ambonie” i przekładu z komentarzem Księgi Mądrości w Biblii Tysiąclecia³⁶.

Kilku księży po doktoracie z biblistyki zmieniło swoje zainteresowania naukowe. Ks. Romuald Rak (1920-2002) stał się znanym w Polsce pastorałistą. Od 1954 r. wykładał w Śląskim Seminarium Duchownym w Krakowie, a od 1980 r. w Katowicach. W 1959 r. podjął wykłady zlecone na sekcji pastoralnej KUL. W 1973 r. uzyskał na KUL stopień doktora habilitowanego z teologii pastoralnej na podstawie rozprawy *Wychowanie eucharystyczne w diecezji katowickiej (1922-1972)*. W 1974 został kierownikiem Katedry Organizacji Duszpasterstwa KUL. W 1986 r. otrzymał tytuł profesora nadzwyczajnego. Opublikował ponad 220 rozpraw, artykułów naukowych, haseł, sprawozdań i recenzji naukowych w różnych periodykach krajowych i zagranicznych³⁷.

Ks. Stanisław Turkowski (1919-2010) w latach 1951-1953 pełnił obowiązki prefekta i wykładowcy katechetyki w Seminarium Duchownym we Wrocławiu. Od 1957 r. był kierownikiem i wykładowcą katechetyki, dydaktyki, historii wychowania, metodyki pracy umysłowej w Studium Katechetycznym we Wrocławiu. Z czasem zorganizował filie Studium Katechetycznego w Wałbrzychu, Jeleniej Górze i Namysłowie³⁸.

Z kolei ks. Franciszek Woronowski (1914-2002) zajął się pedagogiką i teologią pastoralną. Od 1957 r. pracował na KUL jako dyrektor administracyjny, uczestnicząc w tworzeniu ruchu oazowego. W 1973 r. został wykładowcą seminaryjnym teologii pastoralnej w Łomży. W 1993 r. habilitował się na Wydziale Teologicznym Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie. Jest autorem 211 publikacji, głównie z teologii pastoralnej i etyki chrześcijańskiej³⁹.

Kończąc, warto odnotować fakt udziału dziesięciu doktorów teologii wypromowanych przez WT UJ po II wojnie światowej jako tłumaczy Biblii Tysiąclecia. W gronie tym znaleźli się J. Drozd SDS (Ez, J, Sdz), S. Grzybek

³⁶ A. Kaleta, *Papier Stanisław (1919-2003)*, SPTK, t. 9, s. 468.

³⁷ B. Biela, *Rak Romuald (1920-2003)*, SPTK, t. 9, s. 542-548; T. Czakański, *Formacja intelektualna i działalność naukowa w Wyższym Śląskim Seminarium Duchownym w latach 1924-2001*, w: *Wyższe Śląskie Seminarium Duchowne 1924-2004*, red. J. Kupny, Katowice 2004, s. 199.

³⁸ J. Mandziuk, *Słownik księży pisarzy archidiecezji wrocławskiej 1945-1992*, Warszawa 1997, s. 324.

³⁹ J.S. Lupiński, *Woronowski Franciszek (1914-2002)*, SPTK, t. 9, s. 736-740.

(Est, Jdt, Tb), F. Gryglewicz (Jud, 1-2 Mch, 1-2 P), E. Haratym SI (Dn, Jr)⁴⁰, F. Kłoniecki (Ga, Rz), K. Markłowski (Koh), S. Papier (Mdr) M. Peter (Ag, Ml) i L. Stefaniak CM (Jl, 1-2 Tes). Przetłumaczyli oni dwadzieścia dwie księgi Pisma św.

* * * *

Większość doktorów biblistów nie zaprzepaściła swojej szansy, poświęcając życie w dużej mierze na zgłębianiu wiedzy z Pisma św. Podjęła pracę na wydziałach teologicznych polskich uczelni oraz w seminariach diecezjalnych i duchowych. Niektórzy zdobyli kolejne stopnie naukowe, zastępując godnie swoich mistrzów. Kilku wykładało klerykom przedmioty, które nie były związane z Pismem św. Pozostali starali się spożytkować zdobytą wiedzę na innych płaszczyznach działalności duszpasterskiej Kościoła. Nie ulega jednak wątpliwości, że wypromowani przez WT UJ mieli duży wpływ na rozwój myśli biblijnej i popularyzacji wśród wiernych wiedzy o Piśmie św., o czym świadczy na przykład przetłumaczenie przez dziewięciu z nich dwudziestu dwóch ksiąg Pisma św. w Biblii Tysiąclecia.

THE DOCTORS OF THEOLOGY IN THE AREA OF THE HOLY SCRIPTURE OF THE THEOLOGICAL FACULTY OF JAGIELLONIAN UNIVERSITY AFTER WORLD WAR II

Summary

After World War II at the Theological Faculty of Jagiellonian University in Cracow the dissertations in the area of the Holy Scripture were written by thirty two priests. Dissertations connected with the Bible were written at the seminar of Biblical Study of the Old Testament and at the seminar of Biblical Science of the New Testament. The priests wrote them under the guidance of the following lecturers: rev. Józef Kaczmarczyk, rev. Aleksy Klawek, rev.

⁴⁰ E. Haratym SI przetłumaczył do pierwszego wydania Biblii Tysiąclecia Księgę Daniela i „przygotował po śmierci Stanisława Stysia ostateczną wersję tłumaczenia Proroctwa Jeremiasza”. L. Grzebień, *Haratym Edward*, s. 214. W kolejnych wydaniach Biblii Tysiąclecia autorem obu tłumaczeń jest ks. Lech Stachowiak.

Władysław Smereka and rev. Piotr Stach. Twelve theses concerned issues connected with the Old Testament, nineteen with the New Testament. One dissertation had both the Old and the New Testament connections. Most of papers were the translations from original languages with the comments of some parts of the Bible.

Some of the priests with doctorates were employed at the theological departments of Polish universities and in seminaries. Doctors promoted by Theological Faculty of Jagiellonian University had great impact on the development of biblical thought and popularization of the Holy Scripture among the faithful in Poland in the second half of XX century.

Translated by Ewa Erasmus

Słowa kluczowe: Wydział Teologiczny Uniwersytetu Jagiellońskiego, doktorzy teologii, ks. Józef Kaczmarczyk, ks. Aleksy Klawek, ks. Władysław Smereka, ks. Piotr Stach

Key words: The Theological Faculty of Jagiellonian University, the doctors of theology, rev. Józef Kaczmarczyk, rev. Aleksy Klawek, rev. Piotr Stach, rev. Władysław Smereka